فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی
Human Sciences Research Journal
دوره جدید، شماره ۲۸، تابستان ۱۳۹۹، صص ۹-۱
New Period, No 28, 2020, P 1-9
شماره شاپا (۲٤۷٦-۷۰۱۸) ISSN (2476-7018)

آثار قاچاق بر اقتصاد کشور

کاظم رحیمی[۱]. مجتبی رضاپورسردره[۲]. قاسم منصوری[۳]. حسین بدیعی[٤]
۱. کارشناس ارشد مدیریت اجرایی (گرایش استراتژیک).
معاون سیاسی امنیتی اجتماعی فرمانداری شهرستان پارسیان
۲. کارشناس عمران (مهندسی عمران). فرماندار شهرستان پارسیان
۳. کارشناس روانشناسی عمومی. معاون انتظامی و مرزی دفتر امنیتی استانداری هرمزگان
٤. کارشناس حقوق. مدیریت شهرک‌های صنعتی شهرستان پارسیان

چکیده
قاچاق پیامدها و آثارهای مختلفی را بر اقتصاد کشور می‌گذارد قاچاق کالا مخصوصاً بر کشورهایی که دارای اقتصاد تولید محور یا رویکرد اقتصاد مقاومتی است با واکنش‌های تند تری مواجه می‌شود تبعات این بیماری واگیردار حتی می‌توان در سیاستگذاری اقتصادی، کاهش خدمات دولتی، ایجاد خلل در تخصیص ارز و حتی اخلال در الگوی مصرف و. . . داشته باشد در این تحقیق که به صورت مطالعات کتابخانه ای صورت گرفته بر آن شدیم که آثار بطورجامع بیان شود.

واژه‌های کلیدی: قاچاق، اقتصاد، پیامدها

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

مقدمه:

قاچاق کالا در عمل با نپرداختن مالیات (عوارض و. . .) به دولت مستقیماً باعث کاهش درآمدهای دولت می‌شود از طرفی قاچاق غیر مستقیم نیز با تضعیف بخش‌هایی از اقتصاد کشور موجب کاهش فعالیت‌های آنها و در نتیجه باعث کاهش درآمدهای مالیاتی دولت می گردد.

امروزه بیشترین کشورها درگیر اعمال سیاستهای اصلاح ساختاری برای تسریع روند توسعه اقتصادی و صنعتی هستند وجود آثار سوء قاچاق کالا بر سیاست‌های اقتصادی و تجاری کشورها را بر آن داشته که با قاچاق کالا به شکلهای مختلف مبارزه کنند.

مبارزه جدی با قاچاق مستلزم تحمل هزینه‌های سنگین برای کشورهایی مانند ایران که مرز های طولانی زمینی و دریایی دارند با این وجود برای مقابله با آثار سوئ این پدیده مذموم، دولت ناگزیر از پذیرش این برای نظارت بر مرزهای ورود و خروج کالاست.

سودآوری بالای قاچاق کالا از مهمترین دلایل گرایش به این امر می‌باشد و این سود ناشی از تفاوت قیمت‌ها در بازار داخل با کشورهای همجوار است سودهایی که از صادرات غیر رسمی برخی کالاهای یارانه‌ای مانند فرآورده‌های نفتی، دارو، شوینده‌ها، سموم دفع آفات نباتی، کود شیمیایی، نان. آرد، گندم و دیگر کالاهای اساسی کسب می‌شود به قدری انگیزه در افراد ایجاد کرده که علا رغم تعیین جرایم سنگین بازی اقدام به قاچاق کالا می کنند.

قاچاق کالا قدرت فراوانی در تخریب منافع ملی و سرمایه‌های اجتماعی دارد و آثار نامطلوب پیدا و پنهانی در پی دارد در نتیجه اقتدار ملی را به چالش های امنیتی می کشاند تا کنون این پدیده در ایران خسارت زیانباری داشته است با گسترش بی رویه قاچاق از سال ۱۳۷۴ و طرحها آن در شورای عالی امنیت ملی مسئولان کشور بر آن شدند تا در راستای اجرای فرمان رهبری انقلاب ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا را با اختیارات و برنامه های جدید به میدان مبارزه وارد کنند.

تعریف قاچاق:

قاچاق واژه ای ترکی و به معنی فرار کردن فراری و گریزان می باشد. در فرهنگهای فارسی در تعریف آن آمده است: ۱-کاری بر خلاف قانون که به طور پنهانی انجام می‌شود متاعی که معامله و ورود آن به کشور ممنوع است (فرهنگ معین) ۲- آنچه که ورود آن به کشور یا معامله آن از طرف دولت ممنوع اعلام شده است (فرهنگ دهخدا) ۳-تردستی کاری که پنهان با سختی انجام می‌شود خرید و فروش کالایی که در انحصار دولت یا معامله آن ممنوع باشد وارد کردن یا صادر کردن کالایی که ورود و صدور آن ممنوع است (فرهنگ عمید) نقاط مشترک این تعریف‌ها در فرهنگهای ایرانی این است که قاچاق عمدتاً معامله ورود پنهانی کالا به کشور می‌باشد در مجموعه قوانین و مقررات تعزیرات حکومتی آمده است قاچاق

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

عبارت است از وارد و صادر کردن کالا بر خلاف قوانین و مقررات جاری و یا اقدامی که بر طبق قانون در حکم قاچاق محسوب شده است.

قاچاق مجاز:

ورود کالاهایی با مطلوبیت نهایی مثبت به کشور اغلب از طریق بازارچه‌های مرزی که خود باید ضامن اشتغال و توسعه این مناطق باشد انجام می پذیرد این بازارچه‌ها نه تنها کمکی به تقویت توان اقتصادی کشور نمی‌کند بلکه موجب رکود تولید در داخل نیز می‌شود. به گفته رئیس سازمان برسی کل کشور سالانه وارداتی به میزان ۲۰ میلیارد دلار به صورت قاچاق در کشور انجام می‌پذیرد (پورمحمودی ۱۳۹۰). این اقلام شامل کالاهایی مانند دارو، ارز، مواد و لوازم آرایشی و بهداشتی وسایل و تجهیزات خانگی البسه و غیره می باشد.

قاچاق غیر مجاز:

قاچاق کالاهایی با مطلوبیت نهایی منفی در ایران بیشتر شامل کالاهایی مانند مواد مخدر ومشروبات الکلی است این کالاها علاوه بر اینکه بخشی از درآمد کل مصرف کنندگان را شامل می‌شود بلکه هزینه‌های جانبی بیشماری را به دنبال دارد قاچاق این مواد علاوه بر اینکه ضرر اقتصاد در پی دارد بلکه امنیت ملی و اجتماعی کشور را به خطر می‌اندازد علاوه بر این هزینه‌های زیادی صرف مبارزه با مواد مخدر در کشور می‌شود که نه تنها به عنوان یک عامل منفی درآمد ملی لحاظ نمی‌شود بلکه باعث افزایش درآمد ملی نیز می‌شود و به نظر می‌رسد عدم کشت گیاهان تخدیری در کشور و یا بستن چنان مرزها مانع ورود مواد مخدر به کشور شود نه تنها موجب کاهش تقاضا برای مواد مخدر نمی‌شود بلکه مصرف کننده را به تولید انواع مواد مخدر صنعتی که بعضاً تولید آنها بسیار ساده است تعقیب می‌کند همچنین این کشور هزینه گزافی را برای بازپروری و ترک اعتیاد معتادین متحمل می‌شود.

انواع ساختار در سازمان قاچاق در شهرهای مرزی:

ـــ بازرگانی: اولین گروه که قلب این نوع قاچاق محسوب می‌شوند دسته‌های از شهروندان یک کشور مقیم کشور دیگر هستند. آنها تامین مالی بیشترین بخش از واردات کالاها را به عهده دارند مانند افغانی‌های ساکن ایران

ـــ شرکت‌های حفاظتی: دومین گروه شامل تعدادی از شرکت‌ها و گروه‌های نیمه قانونی یا غیر قانونی می‌شود آنها معمولا از وارد کنندگانی هستند که تمایل به دسترسی به بازارهای عمده فروشی و انبارهای عمده دارند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

ـــ **واسطه‌ها:** واسطه ها عبور ارزان از مرز برای کالاها از مرز به داخل کشور تامین می‌کنند آنها نمی‌توانند محموله های وارداتی از طریق کانال هایی قاچاق که مورد استفده تجار است سازگار شوند.

بازارهای عمده فروشی: توزیع کالاها در بازار محلی نیز محیط مناسبی برای ارتکاب جرم است در اواسط دهه ۱۹۹۰، بازار عمده فروشی ایلیانتزی به وارد کنندگان اماکن دسترسی به خرده فروشی‌های بلغاری نیز و خرده فروشان عربستان، مقدونیه، بسنی و حتی کروات و آلبانی را داد. حتی پس از ثبات اقتصادی (پس از تاسیس شورای پول دز سال ۱۹۹۷) و گسترش فروشگاه‌های زنجیره ای چند ملیتی پس از سال ۲۰۰۱، خرده فروشی خاکستری و تجارت عمده فروشی به حیات خود و فرار از مالیات ادامه دادند. (قاسمیه ۱۳۸۹).

آثار و پیامدهای قاچاق کالا در شهر های مرزی:

ابعاد منفی قاچاق کالا را در شهر های مرزی میتوان از زوایای متفاوتی مورد بررسی قرار داد، قاچاق کالا از بعد سیاسی، یک نقطه منفی در شهر های مرزی تلقی می‌گردد، از بعد اجتماعی قاچاق کالا باعث برهم خوردن تعادل اجتماعی و درآمدی در میان اقشار جامعه شده وبه وجود آورنده یک طبقه ثروتمند، در جامعه است. از بعد اقتصادی نیز قاچاق کالا ضربات سنگینی به اقتصاد جامعه خصوصا اقتصاد در شهرهای مرزی وارد می‌آورد. قاچاق کالا به طور غیر مستقیم می تواند بر سرمایه گذاری ملی کشور تاثیر منفی داشت باشد. باورود کالاهای قاچاق (قیمت پایین) تولید ملی ضربه خورده وتقاضا برای محصولات تولید داخل کاهش یافته و به دنبال خود کاهش سود آوری ودر نهایت کاهش سرمایه گذاری در بخش تولید داخلی را موجب میگردد. کاهش سرمایه گذاری نیز باعث کاهش اشتغال گردیده، نرخ بیکاری را افزایش خواهد داد. با افزایش بیکاری بحران‌های اجتماعی و تبعات ناشی از آن نیز افزایش بیکاری بحران‌های اجتماعی و تبعات ناشی از آن نیز افزایش خواهد یافت. در واقع، با افزایش قاچاق کالای بحران‌های اجتماعی افزایش یافته در نهایت امنیت ملی به خطر می افتد. (سیف، ۱۳۸۵).

آثار و پیامد های اقتصادی قاچاق:

تحمیل هزینه‌های ارزی:

بودجهٔ هر سالهٔ دولت متکی بر در نظر گرفتن هزینهٔ ارزی مفروضی تعیین می‌شود. حال آنکه قاچاق کالا خارج از چرخهٔ اقتصاد ملی به خودی خود هزینه‌های ارزی هنگفتی را به دولت تحمیل می‌کند که غالباً روند و مسیر حرکت اقتصاد ملی را با مشکلاتی مواجه می‌کند و از محاسبات دولتی بیرون می‌ماند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

افزایش هزینهٔ واردات رسمی:

تأثیر قاچاق کالا بر هزینهٔ واردات رسمی به دو طریق صورت می‌گیرد: نخست آنکه کالاهای مورد تقاضا در بازارهای داخلی را با کاهش تقاضاهای رسمی روبه‌رو می‌کند؛ بدین گونه که بخشی از این‌گونه کالاها از طریق قاچاق کالاهای وارداتی تأمین می‌شود و سود آن وارد بازار سیاه خارج از اراده و کنترل دولت وارد می‌شود. بنابراین سود عایدی دولت در مقایسه با هزینهٔ واردات قانونی کالاها کاهش می‌یابد. از سوی دیگر، غیرتولیدی بودن کالاهای قاچاق موجب تضعیف میزان تولید کالای داخلی می‌شود و بخشی از کالاهای مصرفی که به طریق قاچاق وارد می‌شود رونق تولید را می‌گیرد و دولت را در کم اهمیت‌ترین زمینه‌ها نیز به ناچار به واردات کالا وا می‌دارد. بدین ترتیب دولت ناگزیر از آن می‌شود که منابع مالی ویژه‌ای را که بایستی در بخش تولید صرف شود به واردات اختصاص دارد.

ایجاد خدشه در تخصیصات ارزی دولت برای واردات کالاهای اساسی:

نظر به مورد پیشین می‌توان گفت قاچاق کالا اهداف دولت را در تخصیص ارز برای واردات کالاهای ضروری، سرمایه‌ای و واسطه‌ای به منظور رشد تولید داخلی مخدوش می‌سازد؛ زیرا کالاهای قاچاق غالباً ـ چنانکه آمد ـ مصرفی و غیرضروری هستند و تأثیر مثبت بر رشد تولید داخلی ندارند.

اختلال در الگوی مصرف جامعه:

کالاهای قاچاق به لحاظ فرهنگی، از جمله تأثیری مخرب بر الگوی مصرف جامعه دارد. ماهیت این‌گونه کالا که عمدتاً غیرضروری است جامعه را به سوی تفنن‌طلبی و اتکای منفی به نوعی از تجمل‌گرایی سوق می‌دهد. از آنجا که انسان موجودی فرهنگی است و هویت او را فرهنگی، شکل می‌بخشد و نیز از آنجایی که زندگی انسان فی نفسه یک زندگی اجتماعی است از طریق ارضای نیازهای متفاوت خود و به کمک اصول «تعاون در بقا» و «تعاون در تعالی» درصد و برپایی زندگی سعادتمند بر می‌آید. خلاصه آنکه عموماً کالاهای قاچاق از محصولات رده پایین این کشورها تشکیل می‌شود. (سیف، ۵۱:۱۳۷۸)

تضعیف تولیدات صنعتی داخلی:

مطابق آمارهای موجود، در حال حاضر حجم سرمایهٔ درگیر قاچاق در ایران معادل سه میلیارد دلار کالاست که به‌طور سالیانه به میزان هشت درصد تولیدات صنعتی داخلی را تضعیف می‌کند و این روند از جمله اسباب کندی فرایند توسعهٔ کشور به شمار می‌رود.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

کاهش فرصت‌های شغلی:

افت تولید و نتایج ناشی از قاچاق کالا در این زمینه اثرات نامطلوبی را بر سطح اشتغال در کشور می‌گذارد که این معضل فی نفسه زمینهٔ بحران‌های فرهنگی ـ اجتماعی را فراهم می‌سازد. کاهش فرصت‌های شغلی، خود رویهٔ دیگری از کاهش زمینه‌های سرمایه‌گذاری تولیدی است. (شادنیا، ۶۷:۱۳۸۴).

کاهش تولید سرانهٔ ملی:

بحران در سرمایه‌گذاری‌های مولد داخلی طبعاً تولید سرانهٔ ملی را با اشکال روبه‌رو می‌کند اهمیت تأثیر قاچاق کالا بر این عرصه هنگامی برجسته‌تر می‌شود که دانسته شود که بازار اقتصاد ایران به خودی خود با نوع بحران تولید سرانه روبه‌روست، به طوری که دولت همواره ناگزیر از تزریق درآمدهای حاصله از فروش نفت و بخش‌های مختلف اجتماع است.

کاهش درآمد سرانهٔ ملی:

از جمله نتایج کاهش سرمایه‌گذاری‌های مولد داخلی و کاهش تولید سرانه اتکای هرچه بیشتر شهروندان به یارانه‌هی دولتی و بودجه‌های مادر است که درآمد سرانهٔ ملی را با کاهش روبه‌رو می‌سازد.

اشاعهٔ الگوهای ناسازگار زیست فرهنگی:

ابعاد گوناگون تأثیرگذاری فرهنگی قاچاق کالا از جمله مسائل و معضلات مطرح شده در این عرصه است. کالاهای فرهنگی از جمله کالاهای رایج قاچاق هستند و آنچه به مثابهٔ نیروهای مخرب فرهنگی چارچوب‌ها و قالب‌های اجتماعی را مورد تهدید قرار می‌دهد الگوهای ترویج یافته از طریق این‌گونه از کالاهاست.

اختلال در نظام ارزی کشور:

قاچاق کالا از سویی تقاضا برای ارز را در بازار غیررسمی داخل افزایش می‌دهد و افزایش قیمت داخلی ارز، خاصیت تورم‌زایی دارد و از سوی دیگر با افزایش عرضهٔ کالاها در داخل و جلوگیری از افزایش عرضهٔ کالاها در داخل و جلوگیری از این افزایش قیمت در نظام ارزی اختلال ایجاد می‌کند. با خروج بی‌رویهٔ ارز از کشور، بازار قاچاق ارز تقویت می‌شود و به ترویج نظام ارزی کشور را دستخوش فراز و نشیب‌های بسیار می‌سازد (شجیعی، ۲۹:۱۳۸۶).

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

تضعیف صادرات غیرنفتی:

از اهم مؤلفه‌های رشد و توسعهٔ اقتصادی در ایران، صادرات غیرنفتی است. در شرایط گستردگی قاچاق کالا صدور کالای قاچاق جایگزین صدور کالاهای غیرنفتی می‌شود و در نهایت اتکای اقتصاد ملی به نفت را افزون‌تر می‌کند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

قاچاق پیامدها و پدیدهای شومی با خود به همراه دارد که در این مقاله به پیامدهای اقتصادی آن اشاره کرده است که البته همین پیامدهای اقتصادی مطمئنا باعث ضربه به اقتصاد ملی، ایجاد شکاف طبقاتی، کاهش اشتغال و زمینه آفت‌های اجتماعی نیز گردیده است. از آنجا که انجام قاچاق را جرمی با دلایق عقلایی برای کسب سود بیشتر معرفی نمودیم؛ بنابراین تا زمانی که بسترهای قانونی فراهم شده، سود مناسب اقتصادی را برای فعالان اقتصادی به ارمغان نیاورد، انجام سایر اقدامات کمتر اثرگذار خواهد بود.

همچنین دسترسی به اطلاعات اقتصادی برای همه و شفاف سازی اقتصادی از عوامل مؤثر در کاهش قاچاق کالا محسوب می‌شود. رانت‌های اقتصادی اغلب در شرایطی پدید می آیند که دسترسی به اطلاعات برای برخی از افراد مهیا و بقیه در وضعیت حداقلی یا محرومیت به سر می‌برند. تصویب قانون های صریح و تسریع کننده امور اقتصادی نیز می تواند در کاهش تمایل افراد به روی آوردن به پدیده قاچاق مؤثر باشد؛ تا آنجا که اگر شرایط جامعه برای انجام فعالیت‌های صحیح اقتصادی فراهم باشد، افراد انگیزه‌های کافی برای ریسک پذیری و تمایل به قاچاق کالا را نخواهند داشت. نهایتا پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد:

ـ وضع قوانین بازدارنده و تشدید مجازات های قاچاقچیان.

ـ تلاش برای حل مشکلات اقتصادی همانند معضل بیکاری در راستای افزایش تولید ملی،

ـ متوازن ساختن توزیع درآمد و ثروت در جامعه و کاهش شکاف طبقاتی در کشور،

ـ تشویق مصرف‌کنندگان به مصرف کالای داخلی توسط دولت؛

ـ تشویق تولیدکنندگان داخلی به تولید کالاهای با کیفیت بالا؛

ـ جلوگیری از تبلیغات بی‌رویه کالاهای خارجی در رسانه‌های داخلی؛

ـ بالا بردن سطح آگاهی مردم از مضر بودن مصرف کالاهای قاچاق؛

ـ افزایش تعرفه‌های کالاهای غیرضروری خارجی؛

ـ نظارت بیشتر بر مرزهای کشور.

ـ گنجاندن مفاهیمی چون ارزش و چرایی ارزش کالای داخلی و پیامدهای منفی مصرف‌گرایی و قاچاق در کتب درسی؛

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

ـ افزایش خودباوری و اعتماد به نفس جوانان در دست یافتن به هر نوع تولید در زمینه‌های کشاورزی، صنعتی و...؛

ـ بالا بردن آگاهی مردم از هویت فرهنگی، ملی و مذهبی خویش؛

ـ حمایت از صنایع بومی و دستی؛

ـ پایین آوردن هزینه‌های تولید داخلی و حمایت از تولیدکنندگان؛

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

فهرست منابع و مآخذ

ـ پژویان، جمشید، مداح، مجید (۱۳۸۵): برسی اقتصادی قاچاق در ایران پژوهش نامه اقتصادی شماره۲۰، ۷۰-۴۳

ـ تصدیقی محمد علی و تصدیقی، فروغ (۱۳۸۹)، مولفه امنیت اجتماعی و مبارزه با قاچاق کالا در منطق مرزی

ـ جمالی غلامرضا- موسوی سید عباس (۱۳۹۰)، شناسایی راهکارهای جلوگیری از قاچاق، مجموعه مقالات منتخب همایش ملی قاچاق

ـ جوادی، مشرف (۱۳۸۸)، تئوری و مسائل اقتصاد خرد، انتشارات کانون پژوهش

ـ دهخدا علی اکبر (۱۳۷۳)، لغت نامه موسسه انتشارات وچاپ دانشگاه تهران

ـ سلیمی فرد، خدا کرم- حسینی سید یعقوب مغدانی رضا (۱۳۸۹)، راهبردهای رویایی قاچاق در شهرهای مرزی

ـ سیف الله مراد (۱۳۸۵)، خلاصه گزارش طرح پژوهی بررسی پدیده قاچاق در شهرهای مرزی

ـ فریوری، محمدرضا (۱۳۸۵)، شناخت راهکارهای اقتصادی مبارزه باقاچاق شناسایی عوامل اقتصادی – بازرگانی که سبب ایجاد رانت برای واردات غیر قانونی کالا می گردد. فصلنامه اقتصاد پنهان

ـ قاسمیه رحیم (۱۳۸۹)، حمل نقل قاچاق و جنایات سازمان یافته

ـ نوری (۱۳۸۲)، قاچاق و جرم قاچاق

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]